

Precíz életrajzok, avagy a Rabbiképző történetének rövid enciklopédiája

Oláh János: *Új zsidó Plutarkhosz* (Budapest, 2020)

Egy évvel ezelőtt, a szukkot ünnepét megelőző napon [hunyt el](#) Oláh János, az OR-ZSE egykori rektorhelyettese. Posztumusz megjelent könyvéről (Oláh János: *Új zsidó Plutarkhosz*, Gabbiano Print Nyomda és Kiadó Kft: Budapest, 2020, 158 pp.) írt recenzióval emlékezik rá utódja a rektorhelyettesi pozícióban, Biró Tamás.

Párhuzamos Plutarkhoszok

„Összefoglalta – úgy mondják – művében a hellén régiség tökéletes képét, s annak egyszerű és vonzó formát adott, mely kiválóan alkalmas arra, hogy azt megismertesse és megszerettesse. Hivatott magyarázója volt a hellén múltnak, történetének, vallásának, erkölcsének, tudományának. Ezt a múltat pedig nem magyarázta mint valami holt dolgot; ellenkezőleg, mély meggyőződéssel arra törekedett, hogy azt a jelenhez közelítvén, folytonosságát éreztesse” – e szavakkal indítják a kötet szerkesztői a *Népszerű Zsidó Könyvtár* c. sorozat (szerk. Bánóczy József és Gábor Ignác) új alsorozatát 1923-ban, *Zsidó Plutarchos* címmel.¹ A fenti szavak Plutarkhoszra,² az i. sz. 1-2. századi görög szerzőre vonatkoznak, aki *Párhuzamos életrajzok* címmel írta meg a görög-római világ híres államférfiai életét, a mitológiai Thészeusztól és Romulustól saját koráig.

Az ókori elődhöz hasonlóan, a száz évvel ezelőtti kezdeményezésnek is célja „[i]smertetni (...) nagyjainkat munkájukban és közéleti szereplésükben; fölmutatni a ragaszkodást, mellyel eszményeiket és a szeretetet, amellyel népüket szolgálták. Nem idealizált képeket akarunk adni, hanem a való élet embereit bemutatni, akiket az ifjú- és a férfikor, a kegyelet és az igazság egyaránt ideálisoknak ismer el. És általuk eljuthatunk múltunk megismeréséhez, saját magunk megbecsüléséhez.” Habár „Plutarchos ötven életrajzot írt; a mi Plutarchosunk – ha a közönség is úgy akarja – tízszer annyival sem lenne kénytelen a fénylő sort befejezni” – olvassuk a programalkotó Előszóiban az első kötet elején, amely három életrajzot tartalmaz hatvan oldal terjedelemben és három képpel: Löw Lipótét, Gabriel Riesserét és Leopold Zunzét. A szerzők a korabeli neológia vezető tudós rabbijai: Venetianer Lajos, Fischer Gyula és Blau Lajos, akik a tizenkilencedik századi magyar és német zsidóság három prominens alakjának – ketten közülük rabbik, a *Wissenschaft des Judentums* mozgalom kiemelkedő alakjai, egy pedig jogász és politikus, a zsidók emancipációjának az élharcosa – állítottak így emléket. A sorozat második kötete az 1877-ben megnyílt pesti Rabbiképző első triászát mutatja be: Bacher Vilmost (Heller Bernát tollából), Bloch Mózes (Guttman Mihály dolgozata) és Kaufmann Dávidot (Edelstein Bertalan tanulmánya). A sorozat sajnos megszakadt, így nem teljesezhetett ki a két háború közti neológia „történeti panteonja”.

Oláh János (1959–2020), az OR-ZSE egykori rektorhelyettese posztumusz megjelent könyve, az *Új zsidó Plutarkhosz* (Gabbiano Print Nyomda és Kiadó Kft., Budapest, 2020.) folytatni kívánja ezt a hagyományt, méghozzá egy cikkgyűjteménnyel – idézve a kötet alcímét – „[a]z Országos Rabbiképző Intézet és jogutódja, az Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem tanári karának elnökéről, ügyvezető igazgatóiról, igazgatóiról, főigazgatóiról és rektoráról.” Az előszó szerint a szerző célja az, hogy az intézmény vezetőinek

---

¹ A két kis kötet digitalizálva megtalálható a *Magyar Nemzeti Digitális Archívumban* (Manda), az OR-ZSE könyvtára jóvoltából: https://mandadb.hu/tetel/689063/Zsido_Plutarchos_I, valamint https://mandadb.hu/tetel/689072/Zsido_Plutarchos_II.

² Míg a száz évvel ezelőtti projekt – a kor szokásának megfelelően – a latinus névváltozatot használja, addig Oláh János, a 21. század tudósa, ezen a ponton eltér az előképül szolgáló műtől, és a görög átírást választja.

„rövid életútját bemutassuk, kitérvén jelentőségükre, műveikre és szerepvállalásaikra, amelyet az Intézmény fejlődésének és megőrzésének érdekében kifejtettek” (p. 8). A régi és az új zsidó „Plutarkhosz” így húzza meg közösen (Bloch Mózes és Bacher Vilmos duplázása, valamint két németországi előfutár szerepeltetése mellett)

a magyar neológia szellemtörténetének vezérfonalát.

Az 1894 és 1900 között, Kacs Kovics Kálmán fordításában megjelent *Párhuzamos életrajzok* illusztrációi inspirálhatták a *Zsidó Plutarkhosz* kiadót arra, hogy képekkel gazdagítsák az egyébként *low-budget* kötetet. Ugyanezt a mintázatot követi az *Új zsidó Plutarkhosz* is: mindegyik fejezetet egy-egy fekete-fehér fénykép előz meg. Ezek a képek életre keltik a kötet szereplőit, személyiségük megelevenedik az olvasó számára.

Bár mindegyik személyről egyetlen képet látunk, összességében kiadják a Rabbiképző komplexitását: látunk neológ rabbit ornátusban és tudóst könyvvel; ki karosszékben ül, ki meg szószéken áll, vagy éppen konferencián ad elő; kinek nyakkendő, kinek tálesz van a nyakában; ki hajadonfőtt, ki fejfedővel. A képek, összhangban a szöveggel, bemutatják azt a sokszínűséget, ahogyan a Rabbiképző vezetői az elmúlt 140 évben egyszerre jelenítették meg életmódjukban és munkásságukban a vallást és a tudományt, a hagyományt és a modernitást, a zsidóságot és a magyarságot. A figyelmes olvasó észreveszi, mennyire eltérő „hőseink” családi háttere, neveltetése, személyisége, ízlése és – helyenként – teológiai álláspontja, sokféleségükben mégis egy egységes neológ tudományosságot jelenítenek meg Oláh János narratívájában.

Plutarkhosz párosával mutatja be főhőseit: a görög és a római történelem egy-egy alakja jelenik meg egy-egy „kötetben”, majd a két párhuzamos életrajzot a két személy összehasonlítása követi. A *Népszerű Zsidó Könyvtár* sorozat megjelent kötetében harmasával találjuk az életrajzokat, a kapcsolatot közöttük legfeljebb az előszó teremti meg. Oláh János kötetében a Rabbiképző történetéről szóló nyitó tanulmány (pp. 9–20) tölti be ezt a szintetizáló funkciót, azaz a lineáris intézményi kronológia, nem pedig az életrajzok „párhuzamai” strukturálják az egyetlen kötetet. Olyannyira így van ez, hogy az egyes életrajzok azzal érnek véget, hogy az adott személy „átadja a stafétát” a Rabbiképző következő vezetőjének, míg a halálozási adatokat legtöbbször nem a végén, hanem az életrajz korábbi részeiben kell keresni.

Adatgazdagság

Azt, hogy itt egyetlen narratíváról, a Rabbiképző archontológikus történetéről van szó, jól szimbolizálja egy szokatlan szerkesztői döntés: a lábjegyzetek számozása nem kezdődik előlről minden egyes fejezet elején, hanem Plutarkhosz bemutatásától (1. lábjegyzet) a Vajda Károly rektort kinevező köztársasági elnöki határozatig (600. lábjegyzet) egybefogják a 158 oldalas kötetet. Ezek a jegyzetek – Oláh tanár úr korábbi munkáiban megszokott módon – hihetetlenül gazdagok, részletesek, szinte túlszűfoltak.

A szerző érezhetően minden olyan információt meg akart osztani az olvasóval, amellyel valaha találkozott – ellentétben más szerzőkkel, akik az információ egy részét félretennék egy következő publikáció céljaira. A fogalmak magyarázatai a zsidóságot alig ismerők számára is érthetővé teszik a szöveget,³ míg a bibliográfiai hivatkozások a kutatók számára nyújtanak útmutatást. Így keveredik egyetlen bekezdésben a szíve mélyén néptanító tanárember által írt ismeretterjesztés és az egyetemi professzor, egykori rektorhelyettes tudományos munkássága.

---

³ Őszintén szólva, néha felmerül a recenzióban, hogy szükség van-e ennyi név, fogalom magyarázatára. Például *Benito Mussolini* nevét minden olvasó ismerni fogja, így a róla szóló hatsoros lábjegyzet (p. 86 n. 333) több kérdést vet fel, mint amennyit megválaszol. Egy tizenötösoros, szócikknyi lábjegyzet (p. 92 n. 354) olvashatunk József Károly *Sulhan arukh* c. törvénykódexéről, amelyből két sor is elegendő lenne ahhoz, hogy a rabbinikus irodalmat nem ismerő olvasó a főszövegben található mondatot megértse (vö. a következő, a *Misne Torá*ról szóló lábjegyzet rövidségével). Nem kétséges, a sajátos lábjegyzetek tükrözik legjobban Oláh tanár úr mérnöki precizitást kedvelő és megkövetelő személyiségét.

A precíz adatgazdagság az egyes életrajzokban is visszatükröződik, kezdve ott, hogy szerzőnk nem csak a „kanonikus” igazgatókat mutatja be (Bloch Mózes, Bacher Vilmos, Blau Lajos, Guttmann Mihály, Lőwinger Sámuel, Róth Ernő, Scheiber Sándor, Schweitzer József, Schöner Alfréd), hanem – tudatosan rövidebb terjedelemben – az átmenetileg kinevezett ügyvezetőket, megbízott igazgatókat is (Bánóczi József és Fischer Gyula, Hevesi Simon, valamint Salgó László). Az egyes életrajzok – professzorokként eltérő arányokban – ismertetik az alapvető életrajzi elemeket (családi háttér, tanulmányokat, szakmai pályafutást a Rabbiképzőben betöltött funkció előtt, kitüntetések stb.); a Rabbiképző történetében betöltött szerepet; valamint a tudományos munkásságot is. Utóbbi keretében Oláh János néha kimondottan bő teret szán egy-egy mű ismertetésére. Extrém példaként nézzük meg Guttmann Mihály *Das Judentum und seine Umwelt* c. könyvének (Kövér András által) magyarra fordított – korábban nem publikált, ezért az olvasó érdeklődésére feltételezhetően számot tartó (vö. p. 109 n. 403) – részletes tartalomjegyzékét (pp. 103 – 109 [!]). Más esetekben hosszú idézeteket olvashatunk egy-egy magyarul megjelent műből vagy mások visszaemlékezéseiből, az utókor értékelő szavaiból. Oláh János ebben a vékony, mégis lexikonszerű könyvecskében könyvtárnyi forrást gyűjtött össze nekünk, az utókor számára, tanulmányai az egyes professzorokról kiváló kiindulási pontot jelentenek a jövő kutatói számára.

Úgy vélem, a kötet sokat profitálhatott volna abból, ha a fejezeteket a szerző alfejezetekre bontja. Így az egyes életrajzok egységesebb struktúra szerint épülhettek volna fel, bizonyos információk pedig a fejezetek függelékébe kerülhettek volna (beleértve a lábjegyzetekbe zsúfolt szakirodalmi útmutatókat). Ugyanakkor – mint említettem – a könyv egészének a koherenciáját éppen az egyes fejezetek tudatosan megszerkesztett lezárása adja: annak bemutatása, ahogyan az ismertett személy halálát vagy nyugdíjba vonulását követően az utóda a helyére lépett.

Epilógus

A *Zsidó Plutarchos* I. kötetének végén ezt olvashatjuk (p. 59): „Néhai Dr. Venetianer Lajos, újpesti főrabbi e tanulmányát a szerkesztő kértére egyenesen a *Zsidó Plutarchos* számára írta meg. A nagyérdemű tudós és író egyik utolsó munkáját veszi itt az olvasó.” Oláh tanár úr posztumusz megjelent könyvét a másik kezünkben tartva, kétszeresen is fájdalmas e sorokat olvasni.

Az OR-ZSE 2020 júniusában tartott szenátusi ülésén, amelyen romló egészségügyi állapotára hivatkozva átadta az egyetemen betöltött funkcióit utódainak, szellemi végakaratként azt kérte, hogy a jövő hallgatóit ismertessük meg a Rabbiképző múltjával.⁴ Posztumusz megjelent kötete, az *Új zsidó Plutarkhosz* – Oláh János személyiségét tükröző enciklopédikus gazdagságával – megteremti az alapot végakarata teljesítéséhez. Ahhoz, amit az Előszó végén (p. 8) feladatul tűz ki elénk: „az Országos Rabbiképző Intézet és jogutódja, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem múltjának megfelelő értékeléséhez, amely a jövő alakulásában is fontos szerepet tölt be.”

Biró Tamás

nyelvész-hebraista

az OR-ZSE tudományos rektorhelyettese

---

⁴ Végakarata szellemében indítottuk el a *Rabbiképző története* nevű Facebook-oldalt „virtuális múzeumként”. Célkitűzésünk egyrészt az intézmény történetének megismertetése a jelenlegi és korábbi egyetemi polgárokkal, ill. minden érdeklődővel; másrészt pedig a kutatás *crowdsourcing* révén, például a régebbi hallgatók, munkatársak emlékeinek felidézése, képek, dokumentumok összegyűjtése. A Facebook-posztynyi terjedelmű mikrotanulmányok igyekeznek a Rabbiképző történetének minél több aspektusát lefedni (tanárok és hallgatók, az épület és a zsinagóga története, diákélet, egyes szakok története, a Rabbiképző történetének forrásai és narratívái stb.).